

Natuur in de Hofstad of Hofstad in de Natuur

RIEKS BOSCH & NICO VAN GELDEREN

Den Haag, onze hofstad, vormt een belangrijke schakel in het Hollandse duingebied. Aan de Noordzijde liggen Meyendel en Berkheide, aan de Zuidzijde liggen Westduinpark en de Westduinen. Maar een belangrijke schakel betekent niet automatisch een sterke schakel.

Tot voor 200 jaar vormden de duinen één doorlopend geheel, slechts doorsneden door de Scheveningse weg. Dat is de afgelopen twee eeuwen wel veranderd. Eigenlijk is nu het hele gebied over de volle breedte van duinen en strandwallen tussen Meyendel en het Westduinpark volgebouwd.

Je vraagt je dan af of er nog een relatie bestaat tussen de beide dungebieden. Heeft de stad met haar groen en bebouwing nog een functie voor

de dungebieden en omgekeerd? Worden de mogelijkheden wel uitgebuit? Kan de betekenis van de hofstad voor de duinen versterkt worden?

Deze vragen leidden tot de rapporten 'Stedelijke Ecologische hoofdstructuur Den Haag - projectgebied duinen (2) en Den Haag Zuidwest (1).

Voor dat met een inventarisatie begonnen kon worden, moest eerst een handzame manier gevonden worden om de stedelijke ecologische hoofdstructuur manier in beeld brengen met de knelpunten en de mogelijkheden.

De conclusie van het vooronderzoek (5) was dat sublandschappen hiervoor goede handvaten boden. Een voorbeeld van een sublandschap is het voedselarme loofbos in Jonge Duinen.

Door sublandschappen te koppelen aan onder meer de indeling van bossen (6) werd informatie over de structuur en mogelijkheden verkregen. Vooral delen met vergelijkbare potenties komen zo in beeld.

Toch bleek nog informatie op soort-niveau nodig om de knelpunten en huidige waarden voldoende in beeld te krijgen. Daarbij werd gebruik gemaakt van indicatorsoorten.

Gelukkig zijn er over de natuur in Den Haag veel gegevens aanwezig bij vogelwerkgroepen, een vleermuizen studiegroep, vegetatie-karteringen, in beheersplannen. Je bent elke keer weer verbaasd over alle kennis, die verspreid aanwezig is. Deze meer gedetailleerde kennis over soorten vogels, planten en dieren, is een prachtige aanvulling op de informatie die uit de sublandschappen gekregen kon worden. De sublandschappen geven informatie over de potenties, de soorten over de huidige toestand.

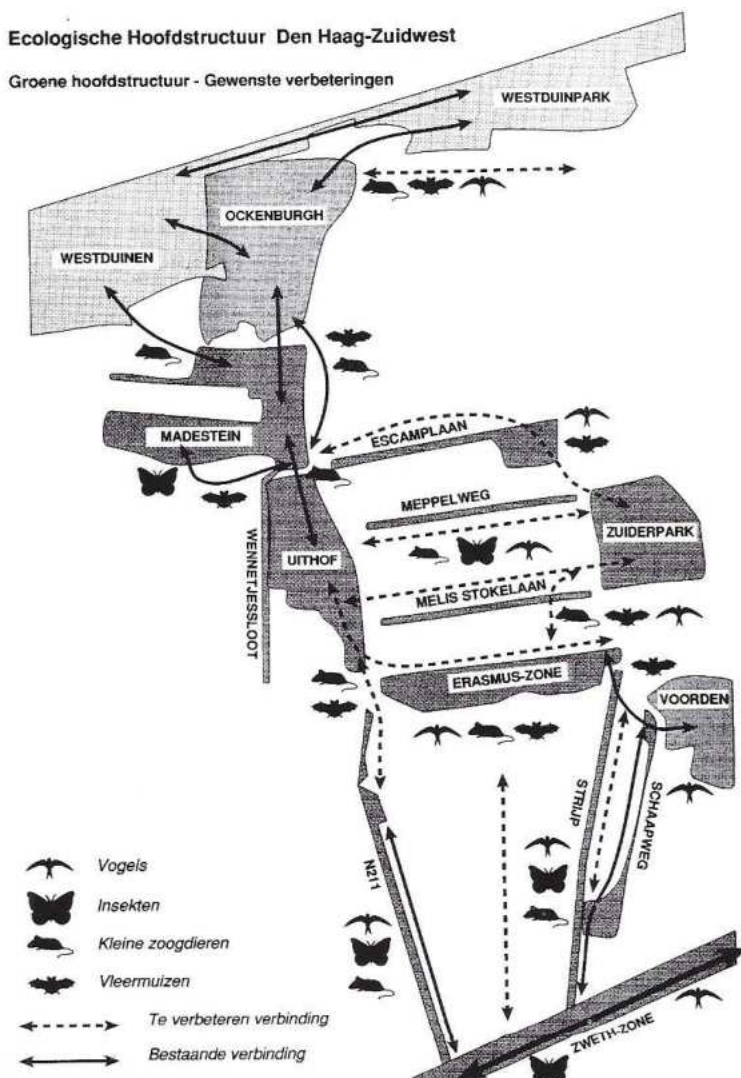
De Boomklever is zo'n lokale indicatorsoort. Zij broedt niet in Meer en Bos en Hubertuspark maar wel in Haagse Bos en Scheveningse Bosjes. Of de Grasmus, die voor zover bekend niet in de Scheveningse Bosjes broedt.

Ligt dit nu aan de bereikbaarheid, is de inrichting niet goed aangepast op de soort of is het verkeerd beheer.

Je gaat dan kijken naar verschillen tussen het ene gebied en het andere. Vaak bleek het verschil te liggen in beheer en inrichting. Het ontbreken van voldoende ruigtekruiden, struweel en kleine open plekken en oude bomen bleken de meest voorkomende problemen.

Structuur in de natuur

Ook in de natuur zit een structuur. Er is sprake van bijvoorbeeld kerngebieden, stapstenen en verbindingzones. Veel soorten zijn nauw aan gebonden de landschapselementen en zullen deze niet snel verlaten. Een struweelvogel als de Grauwe Klauwier komt liever niet meer dan 50 - 100 meter uit het beschutte struweel.

De Benoordenhoutseweg blijkt een groot obstakel te zijn voor de eekhoorn (foto: Hans Schouten).

Vleermuizen hebben graag geleiding van bomen, lantarenpalen of bebouwing om hun weg te kunnen vinden. Zo trekken watervleermuizen bij voorkeur langs water met opgaande begroeiing (4). Hun echo-locatie heeft een reikwijdte van zo'n 50 meter. Dit betekent dat de onderbrekingen op hun trekroutes naar hun foerageergebieden niet te groot mogen zijn. Het is dus zaak dat de onderdelen van het landschap, dus ook het stedelijke, goed zijn ingericht en op elkaar afgestemd.

Knelpunten

Al zijn de gebiedjes op zich goed ingericht, dan nog wil dit niet zeggen dat de structuur ook optimaal is. De knelpunten om van het ene gebied naar de andere te gaan kunnen toch te groot zijn. Een goed voorbeeld zijn de eekhoorns in het Haagse Bos. Hoewel er in de nabije omgeving meerdere geschikte leefmilieus voor de eekhoorn voorkomen, komen zij daar niet voor. Het Haagse Bos is te sterk omsloten door drukke wegen. Vooral de Benoordenhoutse Weg is een groot obstakel.

Naast isolatie speelt daar ook de voeding een rol. Van eekhoorns wordt meestal gezegd dat ze eikels en beukenootjes verbergen om deze 's winters te eten, als ze ze terug kunnen vinden. Toch is hun belangrijkste voedselbron in de winter eerder de den en spar. Juist deze boomsoorten zijn door een beleid gericht op inheemse soorten sterk in aantal vermindert. Dus weer meer naaldbomen planten of de eekhoorns hel-

De Scheveningse Bosjes zijn in principe een geschikte biotoop voor het bruin blauwtje. Daarvoor zijn echter wel beheersmaatregelen noodzakelijk (foto: Aart Noordam).

pen elders voedsel te vinden, bijv. aan de andere kant van de Benoordenhoutse Weg. Een zoogdieren tunnel heeft voor de eekhoorn natuurlijk geen zin. Dan maar boven langs. Eekhoorn verplaatsen zich voor een groot deel door de kronen van de bomen. Als er geen takken zijn die over de Benoordenhoutse weg kunnen reiken, dan moeten wij ze maar helpen, bijvoorbeeld met grove begroeiende netten over de weg tussen de bomen te spannen, aansluitend op geschikte beplantingen.

Natuur in de hofstad

Waar wordt het nu om gedaan? Een bloemrijke stad is natuurlijk wel leuk, meer vlinders natuurlijker ook. Maar dat is niet de essentie.

We leven steeds meer in een stad-staat, waarin de steden en dorpen naar elkaar toe groeien. Het platteland wordt kleiner en de recreatieve druk op de natuurgebieden neemt toe. Wil de stad en het platteland niet geheel van elkaar vervreemden wordt het steeds meer nodig de natuur in de stad te brengen. De natuur is een graadmeter voor de leefbaarheid van de stad. Hoe beter het milieu, des te meer planten en dieren er hun leefgebied zullen vinden. Een groene omgeving verhoogt de leefbaarheid, het brengt rust in de stad. Het is niet voor niets dat de mensen juist zo graag in de parken mogen wandelen. Natuur in de stad vermindert ook de noodzaak om de stad uit te gaan en de natuurgebieden in. Natuur in de stad kan dus de druk op deze gebieden verminderen.

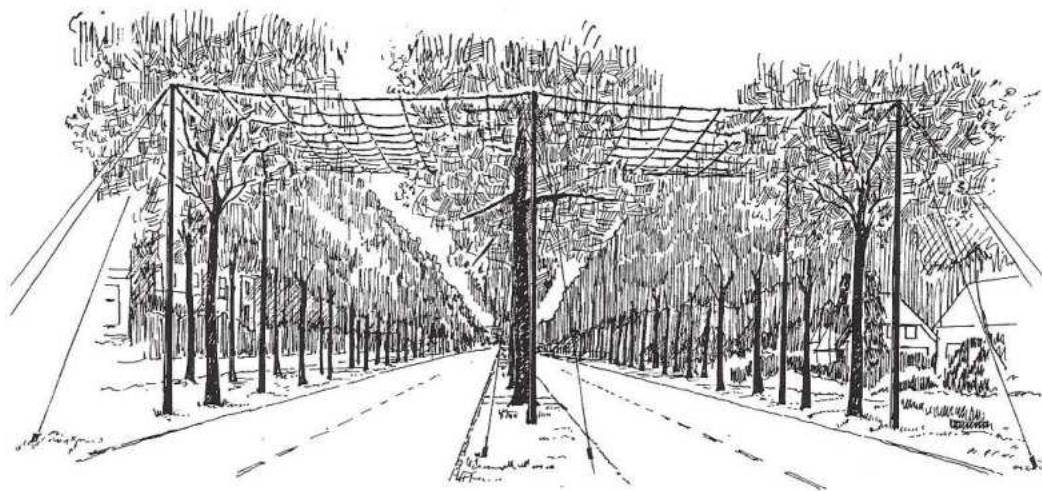
Vaak wordt gedacht dat de natuur in de stad alleen bepaald wordt door de parken, bermen, beplantingen. Niets is minder waar. In veel delen van de stad zijn de groene wijken vaak bepalender voor de natuur in de stad als parken. Zeker in Den Haag is dit het geval, met wijken als Statenviertel en Marlot. Veel vogels, vlinders vinden hier een rijke voedselbron en broedgebied. Verdichting van deze wijken moet dan ook worden tegengegaan.

Hofstad in de natuur

Is de vraag nog steeds niet beantwoord wat nu de betekenis is van natuur in de stad voor de omliggende natuur. De isolatie van soorten en de verkleining van hun leefgebied bepalen in ons land in toenemende mate het verdwijnen van soorten. Door de natuurwaarden in Den Haag te versterken en aan de omgeving aan te passen, vergroten wij leefgebieden, bieden wij stapstenen, waardoor isolatie van de Westduinen ten opzichte van Meyendel wordt verminderd. Goed voorbeeld zijn water- en rosse vleermuis. Hiervan bevinden zich populaties ten noorden van de stad en in Ockenburgh. De populatie in Ockenburgh is erg kwetsbaar door het beperkte aantal broedbomen en de doorsnijdingen van de omgeving. De verbinding tussen beide populaties is slecht. Vooral gebied rond de kruising Kennedylaan / afwateringskanaal is een knelpunt. De afstand die hier overbrugd moet worden is te groot. Van geleiding is hier geen sprake meer.

Met een kleine verschuiving van de geplande nieuwbouw en een groenstrook erlangs zou de situatie aanzienlijk verbeterd kunnen worden. Bakken met kleine bomen op de brug en aanslui-

Een impressie van eek-
hoornnetten boven de Be-
noordenhoutseweg.

tende geleiding boven de wegen nemen voor veel soorten weer een knelpunt weg. Een ander voorbeeld is de vlinder als het bruin blauwtje. Naast de duinen komt zij alleen op de Amonsvlakte voor. Toch zijn ook de Scheveningse Bosjes in principe geschikt. Door kleinschalig plaggen, gefaseerd maaibeheer en verschralling en kruidenrijke verbindingen tussen de duinen, Amonsvlakte en Meyendel worden de levenskansen van deze vlinder vergroot, zowel in de duinen als in de stad. De natuur in de stad kan de natuur om de stad niet vervangen. Wel wordt de natuur in de stad relatief belangrijker. Dit geldt natuurlijk niet voor alle soorten, maar wel voor de meeste.

Communicatie

Meer natuur in de stad wordt niet direct positief gewaardeerd. De omwonenden vinden het wel leuk maar het lijkt ook wat rommeliger. Het zou ook meer onkruid in je tuintje kunnen geven. Zeker in de stad hebben mensen toch meer behoefte aan strakkere en overzichtelijke woonomgeving. Wat we hier ook van vinden, we zullen rekening met de mensen moeten houden. Hun gedrag is bepalend voor het succes van natuur in de stad.

Ook zal rekening gehouden moeten worden met de recreatieve waarden van parken als Haagse Bos en Zuiderpark. Gelukkig kunnen recreatie en natuur tot op zekere hoogte samengaan. De versterking van de ecologische hoofdstructuur in de stad zal daarom alleen lukken in combinatie met een goede communicatie met de bevolking.

Niet alleen met de omwonenden is communicatie essentieel. Dit geldt net zo sterk voor de interne communicatie. Kleine planologische aanpassingen kunnen grote gevolgen hebben, zowel positief als negatief. Het plan voor de ecologische hoofdstructuur moet daarom een instrument zijn van politici, planologen, stedenbouwkundigen en civieltechnici. Het moet voor een ieder ideeën aandragen en handvaten bieden om een meerwaarde in hun werk te leggen. Dan kan stadsuitbreiding en stadsvernieuwing ten goede komen aan de natuur.

Neem nu Stadsvernieuwingplan Den Haag Zuidwest en uitbreidingsplan Wateringen. Nu nog is een groot deel van de toekomstige wijk Wateringen volgebouwd met tuinbouwkassen. Den Haag-Zuid is een stadsdeel met sterk versnip-

perd groen en vijfverpartijen. Van een ecologische structuur tussen Ockenburgh en de Strijp zone is amper sprake. Juist de geplande stadsvernieuwing, de stadsuitbreiding en bijbehorende ontsluiting bieden nu mogelijkheden om de versnippering te verminderen en meer structuur in de natuur aan te brengen. Ten gunste van de binnenduinrand en de natuur in de stad.

Verwachtingen

Van een plan voor de ecologische hoofdstructuur moet niet alles verwacht worden. Als hiermee het ja en amen voor de natuur in de stad op de wereld moet worden gezet, zal het in de praktijk een ondergeschoven kindje worden.

Als ecologische kapstok voor allerlei nieuwe plannen op gebied van planologie, groenbeheer, communicatie, educatie is het een basis voor een hofstad met groene vingers.

Literatuur

1. BOSCH, H.M. (1994): Ecologische structuur Den Haag - Zuidwest, Bureau D & K, Leiden.
2. GELDEREN, N.M. & BOSCH, H.M. (1994): Stedelijke ecologische hoofdstructuur - Den Haag, uitwerking projectgebied Duinen, Bureau D & K, Leiden.
3. Gemeente Den Haag (1992): Groenstructuurplan 1992. Dienst Stadsbeheer, Sector Groen.
4. KUIL, R. VAN DER & D. LAPONDER & G. SCHREUR (1994): Vleermuizen-Inventarisatie van het onderzoeksgebied Den Haag, gedurende de jaren 1992/93, Den Haag.
5. VERTEGAAL, C.T.M. (1992): Uitwerking van een stedelijke ecologische hoofdstructuur in Den Haag, Bureau D & K, Leiden.
6. WERF, S. VAN DER (1991): Bosgemeenschappen. Natuurbeheer in Nederland deel 5. Pudoc, Wageningen.

Ing. H.M. Bosch is werkzaam bij Ecologisch Adviesbureau D&K, Drs. N.M. van Gelderen is werkzaam bij het Ingenieursbureau Amsterdam.